

Pozīcijas dokuments: Latvijas prezidentūra Eiropas Savienības Padomē

1. Ievads

Latvija prezidentūru Eiropas Savienības Padomē pārņem laikā, kad ES jāstājas pretī noteiktiem izaicinājumiem. 2014. gads bija nemierpilns gads, kurā notika Eiropas vēlēšanas ar zemu aktivitāti, tika ievēlēts eiro skeptiskāks Eiropas Parlaments, iecelta jauna Eiropas Komisijas vadība, kā arī jauns ES Padomes prezidents. Tas sakrita ar krīzi Ukrainā un aizvien lielāku imigrācijas spiedienu Eiropas dienvidos. 2015. gads nesolās būt vieglāks: Ukrainas krīze liek pārvērtēt ES pieeju Austrumu partnerībai, un nesenie terora akti Parīzē un pēc tiem veiktie aresti Francijā, Beļģijā un Vācijā ir pievērsuši sabiedrības uzmanību dalībvalstu tieslietu un iekšlietu jautājumiem, cīņai pret terorismu, kā arī ES iekšējās un robežu drošības jautājumiem.

Uz šo notikumu fona pastāv izteikts risks, ka pretkorupcijas un caurrskatāmības centieni zaudēs vietu prioritāšu saraksta augstgalā, centrālo vietu ieņemot tādai sarežģītai tēmai kā cīņa pret ekstrēmismu, piesaistot gan mediju, gan politiķu uzmanību. Latvijas prezidentūra atrodas nozīmīgās krustcelēs, jo tai jāmeģina uzmanīgi sabalansēt minētās prioritātes, vadot ES Padomes prezidentūru 2015. gada pirmajā pusē.

Latvijas prezidentūra ir otrais segments pašreizējā prezidentūras trio kopā ar Itāliju un Luksemburgu. Šādā kontekstā Latvijas pirmā prezidentūra ir lieliska iespēja parūpēties, lai caurrskatāmība un pretkorupcija paliek cieši ierakstītas ES politiskajā dienaskārtībā vēl gadiem uz priekšu. No savas puses Transparency International ir identificējusi piecus likumdošanas aktus, kas Padomes uzmanības lokā būs sešu nākamo mēnešu laikā un kam vajadzētu kļūt par prioritāti gan Latvijas prezidentūrai, gan pārējām Padomes dalībvalstīm.

2. Konteksts – korupcija Latvijā un ES

2014. gads Latvijai bija vēsturisks, iezīmējot ekonomiskās krīzes pārvarēšanas kulmināciju, 2014. gada 1. janvārī pievienojoties vienotās valūtas zonai un kļūstot par 18. ES dalībvalsti, kas pārgājusi uz eiro. Latvijas progress ir patiesi ievērojams, ņemot vērā, ka tikai pirms 5 gadiem Latvija pārdzīvoja smagu finanšu krīzi, ekonomikā sarūkot par 20%, valsts sektorā nodarbināto algas samazinot par 25% un bezdarbam pieaugot līdz pat 20%, novedot Latvijas ekonomiku bīstami tuvu bankrotam.

Taču Latvija atguvās no recesijas un 2011. gadā atsāka ekonomikas izaugsmi. Kopš tā laika Latvijā ir bijusi ES lielākā ekonomikas izaugsme (vidēji 4% gadā), un tāpēc Latvija tiek saukta par Eiropas veiksmes stāstu. Tomēr taupības politikai ir bijusi tieša ietekme uz Latviju, jo īpaši nepārtrauktās Latvijas izglītota un prasmīgā darbaspēka aizplūšanas uz ārzemēm dēļ. Šī tendence liek politiķiem raizēties, kā nodrošināt veiksmīgu ekonomikas izaugsmi, jo 20 gadu laikā Latvijas iedzīvotāju skaits ir samazinājies no 2,4 līdz 2 miljoniem, gudrākajiem prātiem dodoties strādāt uz ārzemēm.

Kā ziņo kāds [Pasaules bankas pētījums](#), Latvijā tradicionāli ir bijis zemi administratīvās korupcijas līmenis, salīdzinot ar citām bijušās PSRS valstīm. Taču Latvija cieš no augsta lielās korupcijas riska un nopietnām problēmām, atsevišķiem indivīdiem pārņemot valsts iestādes un uzņēmumiem izmantojot tās savam labumam, citiem vārdiem sakot, valsts nozagšana. Latvijas gadījumā valsts nozagšanai ir bijusi politiska cena:

demokrātiskā procesa apvērsums, iedzīvotāju nevēlēšanās aktīvi iesaistīties pilsoniskajā sabiedrībā un, vissvarīgāk, pilsoņu uzticības zudums valsts iestādēm un politiķiem.

Patiesi, kā ziņo [2013. gada Globālais korupcijas barometrs](#), vairāk nekā divas trešdaļas (68%) latviešu uzskata, ka politiskās partijas ir korumpētas, tāpat gandrīz divas trešdaļas (63%) latviešu uzskata, ka korumpēti ir politiķi un ierēdņi.

Situācijai vajadzēja uzlaboties 2011. gada maijā, kad Latvijas prezidents Valdis Zatlers paziņoja par referendumu, lai atlaistu Saeimu, vainojot to korupcijas akceptēšanā. Nākamās vēlēšanas nesa sakāvi divām valdošajām partijām, kas lielākoties tika uzskatītas par ekonomiskās krīzes un „blatu” sistēmas vaininiekiem. Pēc neieklešanas Saeimā šīs partijas piedzīvoja likvidāciju. Taču 2014. gadā notika atgriešanās pie vecās sistēmas, valdības koalīcijai pievienojoties Zaļo un zemnieku savienības partijai, kuras atbalstītājs ir Aivars Lembergs – cilvēks, kas neatkarīgās Latvijas vēsturē apsūdzēts visnopietnākajos korupcijas noziegumos. Ventspils mēra Lemberga lieta tiesās ir bijusi kopš 2009. gada un turpina atklāt tiesu sistēmas vājumu, cīnoties ar nopietniem korupcijas gadījumiem.

Taču Latvijā ir arī nopietnākas problēmas. Atbilstoši [2013. gada EK publicētajam Eirobarometram](#) 77% latviešu nezuskata, ka viņu viedoklim Eiropas Savienībā ir nozīme. Vēl augstāks šis rādītājs ir tikai Grieķijā un Kiprā. Tikpat satraucoši ir tas, ka vairāk nekā divas trešdaļas (69%) uzskata, ka korupcija valstī ir nopietna problēma, bet tikai 48% ir gatavi ziņot par korupcijas gadījumiem. Aptuveni 50% nezuskata, ka iedzīvotāji spēj panākt izmaiņas cīņā ar korupciju. No otras puses, Latviju ir slavējušas gan EDSO, gan Eiropas Komisija par vairāku labo prakšu ieviešanu pretkorupcijas sistēmā, piemēram, partiju finansējuma regulējums un neatkarīgs pretkorupcijas birojs. Tādējādi Latvijas rādītāji Korupcijas uztveres indeksā ir pastāvīgi uzlabojušies no 2,7 no 10 punktiem 1998. gadā līdz 55 no 100 punktiem 2014. gadā.

2014. gada februārī Eiropas Komisija publicēja [ES Prekorupcijas ziņojumu](#), kurš rāda valstu situāciju cīņā ar korupciju, kas gan nav tieši saistīta ar pašām ES institūcijām. Ziņojumā iekļauts stingrs brīdinājums, ka nepieciešams sasniegt daudz vairāk, jo vairākās dalībvalstīs pieredzēti augsta līmeņa krāpšanas un naudas atmazgāšanas darījumi, ko veikuši politiķi, kā arī augsta mēroga korupcijas gadījumi un plaša krāpšanās ar partiju finansējumu. Kā norādīts sadaļā par Latviju, te nepieciešama lielāka konkurence valsts iepirkumos, kas ir viena no jomām, kur nepieciešamas pārmaiņas. Tāpat jāpievērš uzmanība valsts uzņēmumu pārvaldības uzlabošanai un tiesu sistēmas stiprināšanai, lai tā neatkarīgi spētu tikt galā ar korupcijas gadījumiem. Piedevām Latvijā nepieciešams stingrāk ievērot Saeimas Ētikas kodeksu un darboties interešu konflikta novēršanas labā (pilnā sadaļa par Latviju pieejama [te](#)).

Par spīti šiem izaicinājumiem godīguma jautājumi šķiet zaudējuši steidzamību sabiedrības acīs, kas tagad ir galvenokārt fokusējušies uz ģeogrāfisko tuvību Krievijai un potenciālajiem drošības apdraudējumiem. Tomēr augstāk aprakstītā situācija prasa stingru Latvijas prezidentūras apņemšanos, kam tagad ir iespēja veidot kopējo ES pieeju cīņā ar minētajiem jautājumiem. Transparency International aicina Latvijas prezidentūru būt par uzticamu partneri cīņā ar korupciju, demonstrējot līderību no savas puses, vadot Padomes diskusijas 2015. gada pirmajā pusē.

3. Galvenie pretkorupcijas jautājumi Latvijas prezidentūrai

1. ES finanšu interešu aizsardzība - Eiropas publiskās prokuratūras biroja (EPPB) izveide

Problēma:

Mūsdienu globalizētajā pasaulē, ko raksturo aizvien caurlaidīgākas robežas, aizvien biežāk par starptautisku problēmu kļūst korupcija un krāpšana. ES dalībvalstīs bieži nespēj pienācīgi izmeklēt un notiesāt korupcijas gadījumus, jo īpaši pārrobežu jautājumos. Tikai [46% lietu](#), ko dalībvalstīm nodevis Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (OLAF), tika skatītas nacionāla līmeņa tiesās, un notiesāšanas gadījumi šādās lietās ir vien 42%. Viens no galvenajiem šķēršļiem veiksmīgai tiesu praksei ir ievērojamās atšķirības starp krimināllikumumu un kriminālprocesa likumu visās 28 dalībvalstīs. Tā kā nevienas atsevišķas valsts administrācija nespēj nosargāt ES budžetu no krāpšanas un korupcijas, tad izmeklējumi un tiesas noteikti iegūtu, ja tiktu pielietota integrēta pieeja. Transparency International uzskata, ka neatkarīgas ES līmeņa aģentūras koordinēta pieeja krāpšanai, korupcijai un naudas atmazgāšanai spētu paaugstināt veiksmīgu izmeklēšanas un notiesāšanas gadījumu skaitu visā ES, kas tādējādi padarītu ES par taisnīgāku, vienlīdzīgāku un godīgāku institūciju visu ES pilsoņu acīs.

Pašreizējā situācija:

2013. gada jūlijā Eiropas Komisija nāca klajā ar priekšlikumu izveidot Eiropas publiskās prokuratūras biroju, kā arī veikt reformas, lai Eiropas Savienības Tiesu iestāžu sadarbības struktūrvienība Eurojust spētu labāk apkarot krāpniecību un padarītu tiesu varu visā ES daudz efektīvāku. Apvienotā Karaliste, Īrija un Dānija ir izstājušās no šīs iniciatīvas, un pagaidām nav nodrošināts arī pārējo ES dalībvalstu atbalsts. Tomēr Francija un Vācija, kā arī vairākas no jaunajām ES dalībvalstīm atbalsta šo iniciatīvu.

Komisija ir saņēmusi kritiskas atsauksmes no daudziem dalībvalstu parlamenti, kas izteica šaubas par priekšlikumu un tā atbilstību subsidiaritātes principam ar dzeltenu kartīšu procedūras palīdzību, piespiežot Eiropas Komisiju likumprojektu pārskatīt. Taču EK nolēma nepieņemt un paziņoja, ka tas nepārkāpj subsidiaritātes principu: EPPB būtu daļa no atšķirīgas nacionālo tiesu sistēmas sastāvdaļas, jo tajā būtu nacionāli izvēlēti prokurori, kas vienlaikus turpinās pildīt prokurora pienākumus arī savā valstī. EPPB vadīs Eiropas publiskais prokurors, un izmeklēšanas darbu veiks Eiropas valstu deleģētie prokurori, kas atradīsies katrā dalībvalstī. Nosaukt nepieciešamo deleģēto prokuroru skaitu būs dalībvalstu pārziņā, bet katrai būtu jādeleģē vismaz viens.

2014. gada februārī gan Eiropas Parlamenta Tieslietu, gan Budžeta kontroles komiteja nolēma pilnībā atbalstīt EK priekšlikumu. Francijas un Vācijas ministru tikšanās beidzās ar [kopīgu deklarāciju EPPB atbalstam](#). Grieķijas prezidentūra vēltīja lielu uzmanību šim jautājumam, [pievēršot uzmanību EPPB struktūrai un pilnvarām](#), gūstot ievērojamu atbalstu, ieskaitot Tieslietu un Iekšlietu padomes atbalstu, uzlabotajam priekšlikumam. Itālijas prezidentūra izteica vēlmi vadīt priekšlikuma izskatīšanu atbilstoši tiesu kontroles un pārbaužu jautājumiem, kā arī izvērtēt EPPB savāko pierādījumu likumību nacionālajās tiesās. Eiropas Padomē 2014. gada 26. un 27. jūnijā valstu vadītāji aicināja ES institūcijas un dalībvalstis turpināt diskusijas par EPPB [stratēģiskajās vadlīnijās nākamajam ES likumdošanas periodam](#).

Itālijas prezidentūras ietvaros diskusijas tika izbeigtas gandrīz uzreiz, pievēršoties tādiem jautājumiem kā vienotai juridiskai telpai, procedurālajiem standartiem, biroja neatkarībai un EPPB lomai, uzraugot nacionālos prokurorus. Lai šīs konstruktīvās diskusijas pārvērstos dažādo jomu (piemēram, EPPB neatkarība un atskaitīšanās) progresā šajā svarīgajā jautājumā nu ir Latvijas prezidentūras uzdevums.

Ieteikumi:

Latvijai būtu jāizmanto loma Padomes priekšgalā, lai kopīgi ar visām ES dalībvalstīm strādātu pie vienbalsīga Padomes atbalsta panākšanas. Transparency International iesaka Latvijai vadīt pārrunas ar ES dalībvalstīm ar mērķi kopīgi stiprināt ES juridisko ietvaru, lai spētu izmantot brīdi, kad uzmanība ir pievērsta cīņai pret krāpšanu, korupciju un naudas atmazgāšanu. Lai efektīvāk cīnītos ar šiem noziegumiem, Latvijas prezidentūrai ir svarīgi panākt EPPB neatkarību no ES un nacionālajām institūcijām. Lai stiprinātu izmeklēšanas un tiesu darbus visā Eiropā, EPPB mandātam jābūt spēcīgam, iekļaujot cīņu ar pārrobežu korupciju, kā to paredz [Lisabonas līguma](#) 86 (IV). pants. Tāpat Latvijas prezidentūrai jāstrādā, lai panāktu pilnu pamattiesību ievērošanu, ieskaitot tiesības tikt uzklaustītam tiesas priekšā un tiesības uz godīgu tiesu.

2. ES finanšu interešu aizstāvība - direktīva par cīņu pret krāpšanu ar krimināllikuma palīdzību

Problēma:

Atbilstoši Eiropas Komisijas 2014. gada [Ziņojumam par ES finanšu interešu aizsardzību](#), krāpšana un ar to saistītas nelegālās darbības ik gadu nodara zaudējumus vismaz 300 miljonu eiro apmērā par spīti pašlaik spēkā esošajam juridiskajam ietvaram. Jo īpaši taupības un fiskālās konsolidācijas laikos šis nodokļu maksātāju naudas zudums mazina ES spējas uzlabot pilsoņu dzīves kvalitāti ar darbavietu un izaugsmes palīdzību. Pašlaik spēkā ir dažādi noteikumi un definīcijas, kas patiesībā nozīmē arī dažādu ES budžeta aizsardzības līmeni ES dalībvalstīs. Kaut arī krāpšana ir ietverta daudzās likumdošanas jomās, ievērojami atšķiras ar to saistītie soda mēri, maksimālajam ieslodzījumam atsevišķās dalībvalstīs svārstoties no 6 mēnešiem līdz 12 gadiem. Šis nevienlīdzīgais spēles laukums vājina ES spējas pasargāt savu naudu un veicina kriminālo tīklu "juridisko iepirkšanos", izvēloties piemērotākās dalībvalstis. Iespējams, ES un tās institūciju uzticamība turpinās rukt, līdz ES pati spēš pasargāt savu naudu. Šim jautājumam jāvelti pienācīga uzmanība, veicinot efektīvu ES finanšu interešu aizsardzību un šādu noziegumu novēršanu gan ES līmenī, gan visās tās dalībvalstīs.

Pašreizējā situācija:

2012. gada jūlijā Eiropas Komisija publicēja ieteikumu [direktīvu cīņā pret krāpšanu, aizsargājot ES finanšu intereses ar krimināllikuma palīdzību](#) (tā sauktā PIF direktīva; EK preses relīze pieejama [šeit](#)). Šīs direktīvas mērķis ir mainīt krimināllikumu pamatu ar mērķi aizsargāt ES finanšu intereses, pārejot no 1995. gada PIF konvencijas uz Lisabonas līgumā ietvertajiem nosacījumiem. Pēc pieņemšanas 2012. gada direktīva aizvietotu 1995. gada PIF konvenciju ar PIF direktīvu, sniedzot iespēju ES veidot tālāku juridisko bāzi cīņā ar krāpšanu un ar to saistītiem noziegumiem, kas kaitē ES finanšu interesēm. Šī priekšlikuma īpašā nozīmība ir tā, ka Līguma par Eiropas Savienību 86. pants paredz Eiropas Publiskās prokuratūras biroja (EPPB) izveidi, kas būtu atbildīgs arī par noziegumu pret ES finanšu interesēm izmeklēšanu un notiesāšanu. Taču EPPB regulas 2. pants saka, ka "kriminālnodarījumi, kas kaitē ES finanšu interesēm, izskatāmi atbilstoši PIF direktīvai", kas nozīmē, ka EPPB nespēs pilnvērtīgi veikt savu darbu līdz PIF direktīvas pieņemšanai.

Padomes ietvaros darba grupa, kas strādā pie kriminālprocesa likuma, vairākas reizes tikās [no 2012. gada oktobra līdz 2013. gada janvārim](#), lai pārrunātu šo priekšlikumu. Pēc garām diskusijām starp darba grupu, konsultantu un COREPER līmeni dalībvalstīs Tieslietu un iekšlietu padomē 2013. gada 6. jūnijā [vienojās par vispārēju pieeju](#). Eiropas Parlaments ziņojumu par PIF direktīvu pieņēma 2014. gada 16. aprīlī.

Itālijas prezidentūra sāka diskusijas, tikko EP septembrī iecēla divus ziņotājus par šo jautājumu. Vairāku tikšanos rezultātā tika izstrādāts kompromisa piedāvājums, ko prezidentūra izplatīja, gatavojoties sarunām Trialoga ietvaros, kuras beidzās 2014. gada oktobrī. Trialoga ietvaros tika panākts zināms progress, bet drīz kļuva

skaidrs, ka EP un Padome nespēs pārkāpt viedokļu atšķirības attiecībā uz to, vai arī krāpšanās ar PVN un publiskajiem iepirkumiem attiecināmas uz direktīvu. No PVN nomaksas saistīto ieņēmumu neiekļaušana direktīvas ietvaros ir izrādījies apstrīdams lēmums, taču, par spīti garām diskusijām iesaistīto pušu un Trialoga ietvaros, šajā jautājumā nav panākta vienošanās. Pastāv risks, ka šīs direktīvas pieņemšana var ievērojami aizkavēties, jo nav identificēts ne iespējams risinājums, ne pamats kompromisam attiecībā uz PVN krāpšanu.

Rekomendācijas:

Latvijas prezidentūrai ir ārkārtīgi nepieciešami panākt izrāvienu Trialoga sarunās un darboties pie ātras PIF direktīvas pieņemšanas, jo tā ir cieši saistīta ar Eiropas publiskās prokuratūras biroju. Jebkāda kavēšanās PIF direktīvas pieņemšanā maksās Eiropas nodokļu maksātāju naudu, ko apdraud krāpšana un ar to saistīti noziedzīgie nodarījumi, piemēram, korupcija un naudas atmazgāšana.

3. Brīvā tirdzniecība bez korupcijas – pretkorupcijas pasākumi Transatlantiskās tirdzniecības un investīciju partnerības ietvaros

Problēma:

ES un ASV pašlaik veic pārrunas par Transatlantiskās tirdzniecības un investīciju partnerības (TTIP) izveidi, kas būtu lielākais divpusējās tirdzniecības līgums, kas jebkad noslēgts. Konkurenci un investīciju plūsmu apdraud korupcija un kukuļdošana, un TTIP gan ASV administrācijai, gan ES varētu kalpot kā unikāla platforma cīņā ar kukuļdošanu, aizmugurisku vienošanos un varas izmantošanu privāta labuma gūšanai. Taču nesenie ES noslēgtie brīvās tirdzniecības līgumi iekļauj pasākumus, kas veltīti regulatoro pasākumu un iepirkumu procedūru caurskatāmībai, bet nesatur konkrētus mērus pretkorupcijas stiprināšanai, kas savukārt ir [standarta sastāvdaļa nesen noslēgtajiem ASV tirdzniecības līgumiem](#). Pilsoniskajā sabiedrībā tāpat pastāv lielas bažas par notiekošo pārrunu vispārējo [necaurskatāmību](#).

Pašreizējā situācija:

ASV valdība brīvās tirdzniecības līguma noslēgšanu ar ES ir nosaukusi par [vienu no galvenajām Obamas prezidentūras otrā termiņa ekonomikas prioritātēm](#) (atsevišķi notiek pārrunas par brīvās tirdzniecības līgumu ar Āziju). 2013. gada februārī ASV prezidents Obama un EK prezidents Baroso paziņoja par ASV un ES brīvās tirdzniecības līguma pārrunu uzsākšanu, lai pārvarētu ar tarifiem nesaistītās barjeras divpusējajai tirdzniecībai un investīcijām. Eiropas Parlaments atbalstu TTIP izteica ar [rezolūciju 2013. gada maijā](#). ES dalībvalstis atbalstīja šo mandātu un pilnvaroja Eiropas Komisiju kļūt par ES puses pārrunu vedēju [Ārlietu padomes tikšanās reizē 2013. gada jūnijā](#). Pirmais sarunu un konsultāciju raunds 2013. gada jūlijā notika Vašingtonā, ilgstot vienu nedēļu. 2014. gada janvārī, saņemot nopietnu sabiedrības kritiku par paredzēto strīdu risināšanas mehānismu starp valstīm un investoriem, Eiropas Komisija apturēja pārrunas un [uzsāka publiskas konsultācijas](#) par šo TTIP aspektu. Kaut arī Komisijas konsultācijas parasti ilgst ne vairāk par trim mēnešiem, šoreiz konsultāciju ilgums lielās intereses un daudzo iesniegumu dēļ [tika pagarināts](#) līdz 13. jūnijam.

Neformāla Tirdzniecības politikas komitejas tikšanās Grieķijas prezidentūras ietvaros notika [Atēnās 2014. gada 27. martā](#). TTIP pārrunu turpināšanās tika [pienācīgi atspoguļotas Itālijas prezidentūras dienaskārtībā](#), kas pieredzēja pārrunu sesto un septīto raundu. Pēc Itālijas prezidentūras pieprasījuma Padomes dalībvalstis kopīgi piekrita publicēt TTIP sarunu vešanas mandātu. Taču joprojām nav panākts vērā ņemams progress pretkorupcijas nodaļas iekļaušanā TTIP.

Latvijas prezidentūras [darba programmā](#) TTIP nosaukta par vienu no galvenajām prioritātēm ES divpusējās tirdzniecības ietvaros. “Iesaistītās Eiropas” virsraksti darba programmā tāpat liecina par apņēmību stiprināt transatlantisko partnerību, pieliekot pūles, lai pārrunas pie ambiciozā, visaptverošā un abpusēji izdevīgā TTIP noslēgtu jau līdz 2015. gada beigām.

Eiropas Savienības Padomes loma:

Eiropas Komisijas Tirdzniecības ģenerāldirektorāta uzdevums ir veidot mandāta melnrakstu šīm pārrunām, konsultējoties ar pārējiem ģenerāldirektorātiem un priekšlikumus nosūtot tālāk komisāriem. Mandātu tālāku izskata Ministru Padomē kopā ar Tirdzniecības politikas komiteju, kas var labot mandātu, pirms tas tālāk nonāk vēstnieku līmenī (COREPER). Visbeidzot, par priekšlikumu balso Ārlietu padome, pilnvarojot Komisiju uzsākt pārrunas, pārstāvēt ES.

Eiropas Komisijas kā iniciējošās institūcijas pienākums ir informēt abas pārējās likumdošana trijstūra institūcijas par panākto progresu, tāpēc tā regulāri iesniedz ziņojumus Eiropas Parlamenta Starptautiskās tirdzniecības komitejai (INTA) un Padomes Tirdzniecības politikas komitejai (TPC).¹ TPC regulāri konsultējas ar Komisiju, palīdzot tai pārrunās un spēlējot nozīmīgu lomu politiku veidošanas procesā. TPC caurskata Komisijas iniciatīvas un aicina dalībvalstis sekot, vai Eiropas Komisija pilda tās pārrunu mandātu.² Lai noslēgtu tirdzniecības līgumu, ir nepieciešams gan Eiropas Parlamenta (viens balsojums ar INTA rekomendāciju), gan Ministru Padomes (Ārlietu Padomes) atbalsts. Ārlietu Padome tad noslēdz tirdzniecības līgumu, pieņemot lēmumu ar balsu vairākumu.³

Rekomendācijas:

Transatlantiskajā tirdzniecības un investīciju partnerībā jāiekļauj spēcīgas pretkorupcijas un juridiskās un regulatorās caurskatāmības prasības, lai sasniegtu visaugstāko apņemšanos no valdību puses panākt caurskatāmību un cīnīties ar korupciju. Kā minēts [TI ES biroja vēstulē tirdzniecības komisāram De Guhtam](#) 2014. gada martā, šādi nosacījumi spētu paaugstināt pretkorupcijas un caurskatāmības prasību līmeni arī citos divpusējos, reģionālos un daudzpusējos tirdzniecības un investīciju līgumos. Latvijas prezidentūrai jāizmanto ietekme TPC, lai nodrošinātu, ka Komisijas panāktais progress sarunās tiek rūpīgi uzraudzīts, lai TTIP tiktu iekļauti spēcīgi pretkorupcijas pasākumi. Pievēršanās pretkorupcijas jautājumiem šādā nozīmīgā līgumā noteiks līmeni arī pārējai pasaulei un radīs precedentu citiem tirdzniecības un investīciju līgumiem nākotnē. Lai nodrošinātu pilnvērtīgu sabiedrības uzraudzību, Latvijai jāturpina nodrošināt pēc iespējas caurskatāmu sarunu procesu.

4. Korporatīvās caurskatāmības veicināšana – nodokļu caurskatāmība

Problēma:

Lielākā daļa uzņēmumu dažādās valstīs joprojām atklāj ļoti maz informācijas par maksājumiem valdībām. Tas nozīmē, ka lieli publiskie uzņēmumi nesniedz pietiekami daudz informācijas, lai nodrošinātu cīņā pret korupciju

¹ piemēram skatīt [Komisijas vēstuli](#) Tirdzniecības politikas komitejai pēc sarunu pirmā raunda

² Citas Padomes institūcijas, uz ko attiecas TTIP, ir apskatāmas šeit (pilns saraksts): <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%205312%202014%20INIT>

³ Detalizētākai informācijai par balsošanas procesu skatīt *The European Union's Trade Policy by Sieglinde Gsthöl*: http://www.ritsumei.ac.jp/acd/re/k-rsc/ras/04_publications/ria_en/11_01.pdf

nepieciešamo caurskatāmību un atbildību. Nesenie skandāli rāda, ka starptautiskie uzņēmumi izmanto sarežģītas un neskaidras shēmas, lai izvairītos no nodokļu nomaksas.

TI sagatavotais izvērtējums [Caurskatāmība uzņēmumu pārskatos](#) atklāj, ka 90 no 124 izvērtētajiem starptautiskajiem uzņēmumiem neatklāj, kādus nodokļus tie maksā ārvalstīs. Panākot lielāku korporatīvo caurskatāmību, publiski ziņojot par veiktajām darbībām, uzņēmumi sniedz investoriem, žurnālistiem, aktīvistiem un pilsoņiem nepieciešamo informāciju, lai tie turpinātu uzraudzīt uzņēmumu darbību. Starptautiskie uzņēmumi izmanto sarežģītas īpašuma struktūras dažādu juridisko ietvaru apstākļos, kuras ir saistītas ar neskaitāmiem juridiskajiem un biznesa kontaktiem. Bez caurskatāmības prasībām daudzus no šiem kontaktiem ir praktiski neiespējami izsekot. Ziņojumi par pretkorupcijas programmām, korporatīvo caurskatāmību un valstu savstarpējo salīdzinājumu sniedz skaidru un pilnīgu ainu par uzņēmumu darbībām, ienākumiem, peļņu un nomaksājamiem nodokļiem. Ziņošana vien nenodrošinās uzņēmumu atbildīgu rīcību, tomēr tā ir rādītājs apņēmībai, izpratnei un darbībām. Tā arī atvieglo iespējas atklāt noziegumus un nepatiesi sniegtu informāciju. Uzņēmumi, kas regulāri ziņo par pretkorupcijas programmu un globālām aktivitātēm, visticamāk, būs daļa no risinājuma, nevis daļa no problēmas.

Pašreizējā situācija:

2015. gada 18. februārī Eiropas Komisija paziņoja par divām nodokļu caurskatāmības paketēm, ar ko paredzēts nākt klajā martā un jūnijā. Marta paketē paredzēts iekļaut likumprojektu par automātisku informācijas apmaiņu attiecībā uz nodokļu aprēķinu. Decembrī Eiropas Komisija paziņoja, ka plāno pievērsties cīņai ar izvairīšanos no nodokļu aprēķina un nodokļu nomaksas, lai nodrošinātu, ka nodokļi tiek godīgi nomaksāti valstī, kur ir gūta peļņa. Pagaidām nav panākti uzlabojumi attiecībā uz uzņēmumu salīdzinošajiem pārskatiem par darbību dažādās valstīs.

Pārskata prasības jau ir spēkā attiecībā uz naftas, gāzes, derīgo izrakteņu un mežizstrādes uzņēmumiem, kam būs pienākums uzlaboto Grāmatvedības un Caurskatāmības direktīvu ietvaros no 2015. gada atklāt visus datus par katru projektu un katru valsti, kurā tie darbojas. Finanšu institūcijām tāpat būs jāatklāj informācija par to darbību katrā valstī Kapitālu prasības direktīvas IV ietvaros no 2015. gada janvāra. 2018. gadā ES pārrunās nepieciešamību uzņēmumiem sniegt salīdzinošo pārskatu par to darbību visās valstīs visos ekonomikas sektoros.

Nesen, 2015. gada februārī, Eiropas Parlamenta Tieslietu komiteja (JURI) veica izmaiņas Akcionāru tiesību direktīvā, prasot visiem biržā kotētajiem uzņēmumiem un lielajiem uzņēmumiem atklāt finanšu datus visās darbības valstīs. Sagaidāms, ka JURI par šo izmaiņu apstiprināšanu balsos 23. martā.

Rekomendācijas:

Latvijas prezidentūrai ES Padomē jāveicina uzņēmumu pārskatu sniegšana par visām darbības valstīm, koordinējot formālu Padomes reakciju Eiropas Komisijas nodokļu caurskatāmības paketei. Padomes reakcijai jāsniedz politiskais atbalsts Eiropas Komisijas ierosinājumam panākt publisku pārskatu sniegšanu par visām darbības valstīm līdz 2016. gadam. Latvijas prezidentūrai jāveicina ES Padomes atbalsts noteikumiem, lai visiem biržās kotētajiem uzņēmumiem un lielajiem uzņēmumiem būtu jāsniedz informācija par ieņēmumiem, tirdzniecības rezultātiem, peļņu, nomaksājamiem nodokļiem, atbalstu politiskajām partijām un citu atbalstu sabiedrībai visās pasaules valstīs, kurās tie darbojas.⁴

⁴ Vairāk informācijas TI blogā: <http://www.transparencyinternational.eu/2015/01/how-country-by-country-reporting-could-have-made-lux-leaks-unnecessary/>

5. Labāks lobija regulējums – starpinstitūciju līgums par saistošu lobiju reģistru

Problēma: Lobēšanas aktivitātes un ietekme ES līmenī jāpadara daudz caurskatāmākas. Briselē strādā 25 000 līdz 30 000 lobētāju, kuru mērķis ir panākt Eiropas institūciju likumdošanas izmaiņas. Daudzi citi darbojas ar nacionālajām valdībām ES dalībvalstu galvaspilsētās. Lai nodrošinātu godīgu, atklātu un caurskatāmu lēmumu pieņemšanas procesu ES, ir svarīgi, lai šī ietekme ir publiski redzama.

Esošā situācija:

Transparency International uzslavē Vienotā pārredzamības reģistra (Joint Transparency Register; JTR) izveidi 2011. gada jūnijā, jo tā ir pirmā reize, kad Eiropas Komisijai un Eiropas Parlamentam ir kopīgs reģistrs organizācijām, kas ar abu institūciju starpniecību cer ietekmēt lēmumu pieņemšanu ES. Sākotnēji Padome paziņoja, ka [tā apsvērs](#) iesaistīšanos reģistrā. Kopš tā laika Padome ir piedalījusies reģistra sekretariāta iknedēļas sapulcēs kā novērotājs, bet Padome joprojām nav aktīvs reģistra dalībnieks. Kā norādīts [starpinstitūciju līgumā](#) starp EK un EP, divus gadus pēc reģistra darbības sākuma tika uzsākts tā izvērtējums. To veica EP biroja un EK darba grupa, [sākotnējos secinājumus](#) publicējot 2013. gada 12. decembrī. Līguma izmaiņas tika iesniegtas EP birojam un EK komisāriem un vēlāk arī EP Konstitucionālo lietu komitejā un plenārsēde apstiprināšanai. Konstitucionālo lietu komitejas nāca klajā [ar zinojumu](#) 2014. gada 31. martā un [labotais teksts](#) tika apstiprināts plenārsēdē 2014. gada 15. aprīlī.

Pēc Eiropas vēlēšanām Junkeram kļūstot par Komisijas prezidentu, EK izstrādāja priekšlikumu jaunam starpinstitūciju līgumam par saistošu lobiju reģistru, to iekļaujot [2015. gada darba kārtībā](#). Priekšlikums attiektos uz visām trim likumdošanas institūcijām: Parlamentu, Padomi un Komisiju. Transparency International pozitīvi vērtē šo un citas EK iniciatīvas, jo īpaši lobēšanas tikšanos atklāšanu un tikšanos anulēšanu ar neregistrētiem lobētājiem. TI atbalsta arī EK viceprezidentu Fransu Timermansu, kurš aicina citas ES institūcijas sekot EK paraugam. Šis EK paraugs rāda, ka politiskā griba ir svarīgākā par juridiskajiem instrumentiem.

Rekomendācijas:

Transparency International uzskata, ka saistošs lobētāju reģistrs, kas atteiktos uz Eiropas Parlamentu, Eiropas Komisiju un ministru Padomi, ir svarīgs un nepieciešams instruments, lai izvairītos no nepiemērotas ietekmes un stiprinātu ES pilsoņu ticību Eiropas institūcijām.

Eiropas Komisijas caurskatāmības iniciatīva un ierosinājums jaunam starpinstitūciju līgumam sniedz Padomei uzlabotu iespēju pievienoties Pārredzamības reģistram. Latvijas prezidentūrai ir jāizmanto tās iespējas atbalstīt šo pievienošanos. Padomei šajā reģistrā būtu jāiekļauj ar ES jautājumiem saistību dalībvalstu pārstāvju lobēšanas aktivitātes, jo īpaši saistībā ar šo un nākamajām prezidentūrām.

Lai saņemtu vairāk informācijas, lūdzu sazinieties ar:

Jonny Koerner
projekta koordinators
Transparency International
Liaison Office to the EU
Rue de l'Industrie 10
B-1000 Brussels (Belgium)
Phone +32 2 28 93 2463
Email: jkoerner@transparency.org

Agnija Jansone
projekta koordinatore
Transparency International Latvia
(Sabiedrība par atklātību Delna)
A. Caka iela 49-4
LV- 1011 Rīga
+371 67285585
Email: agnija.jansone@delna.lv

Šis projekts ticis finansēts ar Eiropas Komisijas atbalstu. Šī publikācija atspoguļo vienīgi autora uzskatus, un Komisijai nevar uzlikt atbildību par tajā ietvertās informācijas jebkādu izmantošanu.

Ar programmas Prevention of and Fight against Crime finansiālu atbalstu

Eiropas Komisijas Iekšlietu ģenerāldirektorāts